

ANTROPONIM SARLAVHALAR

Nasimova Sohiba Yaxyayevna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti stajyor assistenti

Annotatsiya: *Maqolada antroponim sarlavhalar xususida ayrim mulohazalar berilgan. Antroponimiya masalasi adabiy onomastikada tilshunoslarni eng ko‘p qiziqtirgan masaladir. Antroponimlarga ismlar, familiyalar, otasining ismlari, laqab, taxalluslar kiradi. Antroponimiya o‘zbek va jahon adabiyoti klassiklari – Navoiy, Boobur, A.S. Pushkin, N.V. Gogol, T.Drayzer, Shekspir va boshqalarning asarlarida nihoyatda boy va xilma-xildir. Bunday holda, muallif uchun bu qahramonni boshqalardan ajratib ko‘rsatish, uning eksklyuzivligini ko‘rsatish muhimdir.*

Kalit so‘zlar: *antroponim, ism, sarlavha, onomastika, syujet, matn, nomlash.*

Ma’lumki, tilshunoslikda nomlarni o‘rganish bilan shug‘ullanadigan maxsus bo‘lim – “onomastika (yunoncha onomastike – “nomlash san’ati”, onomastikos – “ism bilan bog‘liq”) mavjud “ [1].

Onomastika til va nutqdagi har qanday atoqli otlarni tekshiradi. Antroponimlar esa onomastikani tarkibida o‘rganilishi sir emas.

Antroponimiya masalasi adabiy onomastikada tilshunoslarni eng ko‘p qiziqtirgan masaladir. Antroponimlarga ismlar, familiyalar, otasining ismlari, laqab, taxalluslar kiradi. Antroponimiya o‘zbek va jahon adabiyoti klassiklari – Navoiy, Boobur, A.S. Pushkin, N.V. Gogol, T.Drayzer, Shekspir va boshqalarning asarlarida nihoyatda boy va xilma-xildir. Bunday holda, muallif uchun bu qahramonni boshqalardan ajratib ko‘rsatish, uning eksklyuzivligini ko‘rsatish muhimdir.

Matn nomi sifatida sarlavha matnning o‘zida yorqin yoritib beriladi degan fikr shubha tug‘dirmaydi, albatta .

Ammo deyarli shunga o‘xshash bayonot – (ya’ni antroponimning sarlavhasi matndagi ismlar tizimiga asoslanadi degan fikr) - tekshirish va isbotlashni talab qiladi, Zero, hanuzgacha antroponim-sarlavhalarining barcha xususiyatlari hamda badiiy asardagi ismlarning tizimli munosabatlari monografik planda to‘liq yoritib berilmagan .

So‘nggi o‘n yilliklarda badiiy matnlarning lingvistik texnikasi jadal o‘rganildi. Biroq shunday bo‘lmasa-da, matn sarlavhasi borasida hali bir talay yechilmagan muammolar uchraydi. Badiiy matn sarlavhasi uning bir qismi bo‘lib, matndagi asosiy voqea hodisalarning yetakchi mazmunini ifodalash uchun xizmat qiladi. Ayrim o‘rinlarda badiiy matn sarlavhasi antroponimlar bilan ifodalandi. Antroponim – bu juda ko‘p semantik va hissiy tarkibni ixcham shaklda yetkazishga qodir bo‘lgan shaxsni identifikatsiyalashning maxsus shaklidir. Antroponimlar ma’lum bir mamlakat xalqining tarixi, madaniyati va tilini bilishda juda muhim rol o‘ynaydi. Muayyan tilning haqiqiy antroponimiyasi so‘nggi o‘n yilliklarda zamonaviy fanning umumiy antropotsentrik yo‘nalishi bilan bog‘liq holda tadqiqotchilarning diqqat markazida bo‘lgan “adabiy antroponimiya” (M.V.Karpenko va L.M.Shetinin atamasi) ning asosi bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadqiqotchilar e’tiborini nafaqat semantika, stilistika, fonetika,

morfologiya, soʻz shakllanishi, grammatika muammolari, balki badiiy matnda antroponimlarning ishlashi masalalari ham jalb qilmoqda [2; 3.] .

Antroponim boʻlgan yoki tarkibiy antroponimni oʻz ichiga olgan adabiy asarlarning sarlavhalarini tahlil qilishda quyidagi tarkibiy modellarni koʻrsatishimiz mumkin:

Ism	
Oybek	Navoiy
K. Yashin	Hamza
Gʻ.Gʻulom	Yodgor
Ism+ism (teng bogʻlanish)	
P.Qodirov	Humoyun va Akbar
M. Osim	Ulugʻbek va Navoiy
Mirmihsin	Temur Malik
Ism ishtirokidagi tobe bogʻlanish	
O. Yoqubov	Ulugʻbek xazinasi
P.Qodirov	Akromning sarguzashtlari
Gap qolipidagi sarlavhalar	
P.Qodirov	Yayra institutga kirmoqchi
Ism+qarindoshchilik otlari ishtirokidagi sarlavhalar	
A. Qahhor	Asror bobo

Koʻrinadiki, matn nomi sifatida sarlavhaning xususiyatlari, ayniqsa, antroponimlar bilan ifodalangan sarlavhalarda aniq namoyon boʻladi. Antroponimlar bilan ifodalangan badiiy asarlar nomida mazmuniy jihatdan tarixiy shaxslar yoki mifologik qahramonlar nomlari bilan, qarindoshchilik nomlari bilan bogʻlanib kelgan ismlar orqali, ifodalanishi mumkin. Struktur jihatdan esa ular bitta ism, ism+ism, ism bilan hosil boʻlgan tobe bogʻlanish, gap qolipidagi bogʻlanish va hokazolarga boʻlinadi.

ADABIYOTLAR TOʻPLAMI

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М., 1966. 598 с.
2. Карпенко М.В. Русская антропонимика. Конспект лекций спецкурса. -Одесса, 1970
3. Щетинин Л. М. Актуальные вопросы прикладной ономастики. Ростов н/Д., 1999. – 209 с.
4. Yaxyayevna, N. S. (2023). FONOLOGIYA VA UNING TURLARI." XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi, 1(12), 5-9.
5. Yorova, S., & Nasimova, S. electronic collected materials of xi junior researchers' conference 2019 Linguistics, literature, philology 7 UDC 372.881 the ways of teaching languages at medical institutions Samarkand State Medical Institute.
6. Yaxyayevna, N. S., & Khalid, T. (2023, November). Topic prescription structure of prescription. In *International conference on multidisciplinary science* (Vol. 1, No. 5, pp. 210-214).
7. Davronbek, I. (2024). MEDIA MAYDONIDAGI KOMMUNIKATSIYA. *IJTIMOYIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 45-48.
8. Nasimova, S. (2024). ONLINE TEACHING OF ENGLISH FOR MEDICAL PURPOSES. *Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления*, 1(8), 84-87.

9. Ёрова, С. К., & Насимова, С. Я. (2024). ТИББИЙ НУТҚДАГИ ИЖТИМОЙ-МАДАНИЙ ДИСКУРСИВ ХУСУСИЯТЛАР. *International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING*, 5(1), 440-442.
10. Nasimova, S., & Bustonova, G. (2024). TEKNOLOGIK INNOVATSIYALAR VA STRATEGIK BOSHQARISHDA ISHLATILADIGAN AMALIYOTLAR. *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit*, 427-430.
11. Yaxyayevna, N. S. . (2024). Public Health Communication Enhancing Knowledge and Empowering Communities. *International Journal of Formal Education*, 3(4), 287–290.
12. Yorova, S. A. Y. O. R. A., & Nasimova, S. O. H. I. B. A. (2019). The ways of teaching languages at medical institutions.
13. Yaxyayevna, N. S. (2023). ANALYZING DIALECTS AND WRITTEN DOCUMENTS IN MIDDLE ENGLISH PERIOD. *Journal of Universal Science Research*, 1(6), 458-463.
14. Yakhyaevna, N. S. (2023). History of english writing documents in the middle ages. *Research Focus*, 2(10), 41-45.
15. Yaxyayevna, N. S. (2024). Language Teaching Methods. *Miasto Przyszłości*, 45, 897-901.
16. Yakhyaevna, N. S., & Sabu, S. (2024). The most important prescription abbreviation. *Journal of Universal Science Research*, 2(1), 444-451.
17. Nasimova, S. (2023). PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGE AS THE SECOND LANGUAGE. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(11), 203-207.
18. Yaxyayevna, N. S., & Alam, M. A. (2023). INTRODUCTION INTO ANATOMICAL HISTOLOGICAL TERMINOLOGY. *NOUN, GRAMMAR CATEGORIES OF NOUNS. DETERMINATIONS OF GENDER, STEM, VOCABULARY FORMS. Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi*, 1(7), 107-111.
19. Parvina, O. (2023). Theoretical and Methodological Foundations for the Formation of Communicative Competence of Medical Students. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(3), 1-3.
20. Ибадова, О. А., & Шодикулова, Г. З. (2022). ОЦЕНКА ПРОГНОСТИЧЕСКОЙ ЗНАЧИМОСТИ ИНТЕНСИВНОСТИ И ЧАСТОТЫ КАШЛЯ У ПАЦИЕНТОВ С ИНТЕРСТИЦИАЛЬНЫМ ПОРАЖЕНИЕМ ЛЕГКИХ. *Journal of cardiorespiratory research*, 3(2), 56-61.
21. Sadullayevna, I. D. (2022). PEDAGOGIK MAHORAT QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISH. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(2), 129-133.
22. Ibodullayevna, S. B. (2023). UZBEK EQUIVALENTS OF ENGLISH PROVERBS. *Scientific Impulse*, 1(6), 448-450.